

PREȚURILE ÎN ȚARA MÔLDOVEI ÎNTRE ANII 1572 ȘI 1711

În ultima vreme, în istoriografia românească se acordă o atenție tot mai accentuată fenomenelor de ordin economic și financiar. Preocuparea aceasta, în care se integrează și lucrarea noastră, este cu atât mai meritorie pentru spațiul Țării Moldovei, pentru care se simte lipsa acută a unor studii în această privință, în raport cu Țara Românească, unde studiile financiare deja apărute (R. Cămărășescu, C. Fotino, D. Mioc) făceau previzibilă o monografie a istoriei prețurilor*.

Cercetarea noastră urmărește întocmirea unui curs al prețurilor pe diverse materii și pornește de la izvoarele scrise (documentele interne sau externe, cronicile, relațiile călătorilor străini) a căror informație este bogată dar și dificil de controlat, prudență pe care am vrut-o reală pe tot parcursul lucrării. Lucrările pertinente cu privire la acest fenomen sunt puține, ele rezumându-se fie la anumite considerații generale (Gh. Zane, H.Dj. Siruni, N. Stoicescu), fie la definirea corectă a unor fenomene monetare (Șt.I. Dumitrescu). O parte din cercetători au tratat aspecte ale acestei probleme pe o perioadă de timp limitată (Const. A. Stoide) sau extinsă (M. Berza) și au abordat acest fenomen în strânsă legătură cu fixarea momentului suzeranității otomane asupra Țărilor Române**.

*

Într-un memoriu adresat regelui Poloniei Sigismund I, anul 1526, astronomul Copernik aprecia că dintre flagelele care aduc decăderea popoarelor, și anume: discordia, mortalitatea, sterilitatea și deteriorarea monedei, cel din urmă ruinează treptat statul, neputând fi evitat¹.

Calcululele noastre vor putea surprinde mai ușor deprecierea monetară internă (scăderea puterii de cumpărare a monedei) decât cea externă (un număr sporit de monede pentru a obține o unitate monetară externă). S-a apreciat că deflația duce la deplasarea averii de la debitor la creditor, având efecte opuse inflației, deoarece cu banii împrumutați, debitorul cumpără înainte de deflație bunuri, pe care le vinde după deflație, constatând că nu mai obține același număr de monede cu care le-a cumpărat, din cauza prețului scăzut².

---

* Analiza pe care o vom desfășura cu privire la prețurile diverselor materii comerciale și pe care o dorim una mai detaliată pleacă de la schema întocmită de cercetătorul Damaschin Mioc.

** Aceste dezbateri sunt reluate în special de Ioan Caproșu, care fondat pe o analiză documentară detaliată se oprește la domnia lui Ioan Vodă cel Viteaz dintre anii 1572 și 1574 (*O istorie a Moldovei prin relațiile de credit până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Iași, 1989, p. 50-53). Calculele financiare ale lui Bogdan Murgescu (*Câteva observații pe marginea datoriilor domnilor Țării Românești și Moldovei în 1594*, RI, nr. 3-4, 1995, p. 244, făcându-se referire aici la datoriile lui Petru Șchiopul, succesorul lui Ioan Vodă) converg spre această opinie care în ultima vreme câștigă tot mai mult teren (v. și Tahsin Gemil, *Românii și otomanii în secolele XIV-XVI*, 1991, p. 187). Cu acest moment însemnat începe și studiul nostru care caută să adâncească acest domeniu, urmărind implicațiile monetare asupra economiei și societății din Țara Moldovei până la 1711.

¹ Ștefan I. Dumitrescu, *Moneta. Schimbul, tehnica și gândirea monetară*, București, 1944, p. 532-533. În cuprinsul lucrării vom folosi următoarele sigle: Ghibănescu, *Ispisoace*, Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*; Ghibănescu, *Surete*, Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*; Hurmuzaki, *Documente*, v. III/2, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, v. III, partea a II-a; Hurmuzaki, *Documente*, S. II, v. I, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Supliment II, v. I.

² Ștefan I. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 475-481.

Urmările schimbului comercial fiind piața și instrumentul de schimb, pe piață între diversele bunuri și instrumentul monetar se stabilesc raporturi de schimb sub forma prețurilor, prețul, fiind și el, la rândul lui, o noțiune inclusă într-o economie monetară și o piață organizată, unde se poate întâlni cererea și oferta și se poate stabili un raport între ele. Prețul este un element ce nu poate fi supus unei politici, iar printr-o politică a prețurilor nu se va putea influența, cu atât mai puțin îndrepta, o situație monetară dificilă. O problemă a prețului nu există, el formându-se între vânzător și cumpărător, iar ceea ce depășește limitele sale se rezolvă de către lege³.

1. Pământul cultivat și construcțiile.

Cele mai multe acte cuprind date despre prețurile satelor, printr-un sat înțelegându-se vatra cu grădini și case, hotarele cu pășune, apă și pădure precum și țăranii cu gospodăriile lor.

Pentru intervalul de timp pe care îl analizăm, numărul vânzărilor de sate este de 156, cumpărătorii fiind, în majoritatea lor, boierii, în proporție de 80% (129 sate cumpărate), urmați de domnie (11%), cler (7%) și țăranime. Multe din aceste sate cumpărate au fost vândute, într-o ordine pe care o vrem ierarhică, de către boieri, cler, țăranime și domnie. Adică, satele au avut cumpărători, în principal pe boieri și ca vânzători, într-o proporție egală, pe boieri și cler. Estimările pe care le vom face sunt aproximative, deoarece izvoarele documentare pe care le-am parcurs nu sunt exhaustive.

Domnia a vândut mult mai numeroase sate, dacă ținem cont de faptul că vânzările erau deghizate, fiind însoțite de darea în schimb a unui număr de cai. Documentele confirmă faptul că proprietatea domnească a fost risipită începând cu ultimul sfert al secolului al XVI-lea⁴, următoarea etapă cu cel mai mare număr de vânzări fiind între anii 1626 și 1650 (22%) urmată de altă etapă cuprinsă între anii 1656 și 1680 (19%). Ultimele două perioade au procente mai reduse (între 1601 și 1625 cu 18% și între 1683 și 1711 cu 16%), dar este evident că epocii cu cel mai bun procent i se adaugă și alte vânzări, întărite ulterior, dar efectuate între 1574 și 1600.

Prețurile satelor în zloți până la 1600 arată un salt brusc de la 1 000 zloți tătărești (1574) la 3000 în 1577⁵, sumă constantă până la 1591, pentru ca la 1598 să întâlnim 4 000 zloți, creșterea de care nu este străină devalorizarea asprului⁶. Folosit rar la tranzacții, asprul indică o scădere a valorii sale și nu a prețului satelor: 35 000 aspri (1582), 20 000 la 1585⁷, iar la 1591 un sat se lua cu 100 taleri și 12 000 aspri, adică cca 22 800 aspri dacă socotim talerul la 12 potronici și potronicul la nouă bani⁸. La același raport, o jumătate de sat costa 130 taleri⁹, adică cca 14 000 de bani sau aspri¹⁰, iar haraciul din 1591 de 59 322

³ *Ibidem*, p. 58-75, 81.

⁴ I. Caproșu, *op. cit.*, p. 53, 102 ș. urm. După calculele noastre, în acest sfert de veac s au vândut 25% din totalul satelor domnești.

⁵ În ordine: *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 40 și 115. Deși prețurile variază în funcție de mărimea satelor, totuși se poate distinge o evoluție. "Zlotul tătărească" era ducatul venețian de aur (O. Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p. 48).

⁶ *D.I.R.*, A, XVI, v. IV, nr. 18 (1591, 3000 zloți), respective nr. 282 (1598). Vezi Cemal Kafadar, *Les troubles monétaires de la fin du XVIe siècle et la prise de conscience ottomane du déclin*, A.E.S.C., 1991, nr. 2, p. 381-400.

⁷ *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 247; Ghibănescu, *Surete*, v. XIX, nr. 132. Cu o etimologie turcă, asprul are monedă de argint.

⁸ *D.I.R.*, A, XVI, v. IV, nr. 6 și 8. Talerul era monedă austriacă de argint, potronicul era monedă de argint poloneză iar banul era dinarul unguresc de argint emis de Habsburgi după 1527.

⁹ T. Bălan, *Documente bucovinene*, v. I, nr. 42 (12 august 1588).

galbeni¹¹, la raportul galben-taler de 1:1,5¹², valora 88 983 de taleri, sumă cu care se cumpărau 342 de aste. După același act (v. nota 9), cel șapte sate date hanului de către Ieremia Movilă¹³ prețuiau 1 820 de taleri sau 1 212 de galbeni.

Între anii 1601 și 1625, prețul mediu exprimat în galben, monedă ce înlocuia asprul la aceste tranzacții, era de 350, fiind depășit în rare cazuri¹⁴, iar haraciul din 1620 (34 400)¹⁵ valora 98 de sate. Constatăm că lefile substanțiale ale dărbănilor din vremea lui Ștefan Tomșa (1621-1623) prețuiau 14 sate¹⁶, prețul mediu exprimat în taleri fiind același de 350 de taleri.

Pentru intervalul dintre anii 1626 și 1650, prețul maxim în galbeni era de 300, iar în taleri prețul mediu era de 375¹⁷, situație în care haraciul sporit de la începutul domniei lui Vasile Lupu, de 70 000 reali (taleri)¹⁸, echivala cu 186 sate. Dacă galbenul are față de taler raportul 1:1,66¹⁹, atunci cu 47 000 galbeni, cât valora haraciul, se cumpărau 156 de sate. În comparație cu 1620, se poate constata că în galbeni, haraciul sporise cu o treime, iar *valoarea sa* exprimată în prețul satelor, crește doar cu jumătate (de la 98 la 156 sate). La tranzacții apare leul cu prețul mediu de 300²⁰.

Prețul mediu în galbeni, pentru intervalul cuprins între anii 1651 și 1680 era de 300, iar exprimat în taleri era de 500. Cele 500-600 de pungi înseamnă, în raport cu haraciul din 1653 (de 165 de pungi)²¹, că la înnoirea domniilor s-au cheltuit echivalentul a trei haraciuri într-un singur an. Cu dificultate, prețul mediu în lei s-ar putea fixa la 533, iar dacă o pungă are 500 lei²², atunci valoarea haraciului echivalează cu 156 de sate. Bani confiscați de la Antonie vodă²³ au valoarea de 938 sate. Cum galbenul valora un leu și jumătate (1674)²⁴, atunci haraciul valora 61 875 galbeni, sumă cu care se cumpărau 206 sate (la preț mediu). Deși leul valorează mai puțin, în mod firesc ar fi trebuit să cumpărăm mai multe sate cu leul decât cu galbenul. Situația se datorează prețului ridicat în leu al satelor. Prin comparație cu situația anterioară, vedem că în galbeni, haraciul sporește cu o treime, iar valoarea în prețul satelor, este aceeași, deci *acum s-a ajuns la un echilibru* (de la 156 la 206 sate). Calculele sunt relative și axate pe document, chiar dacă uneori par incompatibile (suma de 61 875 ar indica faptul că haraciul din istoria Moldovei

¹⁰ La 1586, asprul valora un ban, v. T. Codrescu, *Uricariul*, v. II, p. 260.

¹¹ M. Maxim, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în ultimul sfert al veacului al XVI-lea*, S.M.I.M., 1994, p. 23-25. Galbenul era ducut unguresc de aur, desemnat în actele slavone prin abrevierea „*ug. zlat*”, care în Țările Române va deveni nume de monedă („*ughî*”), v. O. Iliescu, *Economia monetară a Țării Românești în timpul lui Mihai Viteazul*, RI, 1993, nr. 5-6, p. 433.

¹² *Instituțiile feudale în Țările Române. Dicționar*, 1988, coord. O. Sachelarie, N. Stoicescu, p. 204, s.v. *galben*.

¹³ Miron Costin, *Opere*, 1958, p. 269.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ M. Berza, *op. cit.*, p. 34-36.

¹⁶ M. Costin, *op. cit.*, p. 88 (lefile erau de 5 000 de ughi)

¹⁷ *D.R.H.*, A, v. XXI, nr. 255 (la 1632, un galben valora 120 de aspri).

¹⁸ M. Berza, *op. cit.*, p. 36-39, 21.

¹⁹ *C.D.M.*, v. II, nr. 1982 (1647, 18 galbeni echivalau cu 30 de taleri).

²⁰ Sunt puține excepții: *C.D.M.*, S I, nr. 640 (1 000 lei și 100 oi pe jumătate de sat). *Leul* era monedă de argint emisă în 1575 în provincia Holland iar prin intermediul negustorilor din Țările de Jos, prezenți pe piața otomană, va ajunge și în Moldova.

²¹ M. Berza, *op. cit.*, p. 23, iar pentru relatare vezi M. Costin, *op. cit.*, p. 122 (cele 500-600 pungi s-au cheltuit în anul 1665).

²² *C.D.M.*, v. IV, nr. 1227 (1689).

²³ I. Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, 1982, p. 256 (1 000 de pungi).

²⁴ *C.D.M.*, v. III, nr. 2387.

nu are punctul de vârf în 1591). Actul din 1653 indică un sat prețuit la 600 zloți²⁵, această monedă lipsind ulterior de la tranzacții.

Actele restrânse dintre anii 1681 și 1711 indică un preț mediu de 120 galbeni iar în lei prețul mediu era 400²⁶. Cele 130 de punși din timpul domniei lui Dimitrie Cantemir²⁷ înseamnă 65 000 lei, sumă echivalentă cu prețul a 162 sate. În altă monedă, un sat era estimat la 350 de taleri²⁸.

Eventualele neconcordanțe le explicăm prin faptul că valoarea haraciului o facem în echivalențe monetare oferite de actele interne, în care ne sunt indicate prețul satelor, aceste echivalențe nefiind însă universal valabile și generând uneori sume ireale.

De o întindere variabilă, *jirebia* indică prețuri cu totul variabile. O *jirebie* costa 15-20 taleri²⁹ dar și 45-50 taleri³⁰, valora constant 15 lei dar putea să fie vândută și cu 35 de lei³¹.

„*Pământul*”, unitate de suprafață de regulă de 20 de pași³², are o valoare de un leu până la foametea din 1638, moment după care costă doi lei³³, sumă și ea des întâlnită în acte. În potronici „pământul” a fost vândut cu patru, 10 și chiar 24 de potronici³⁴, fiind estimat și la patru galbeni³⁵ sau un zlot³⁶.

„*Pasul*”, unitate de lungime de 1,67m³⁷, a avut o valoare constantă. Dacă potronicul era 10 bani, iar un leu era cotate la 12 potronici³⁸, atunci în 1679 un „pas” se vindea cu 45 de bani, iar în 1638 pe 150 de „pași” dându-se 50 galbeni³⁹, revine 135 de bani la un galben, valoarea apropiată cu cea din anul 1632⁴⁰. Uneori „pasul” costa 13 bani⁴¹, un ort⁴² sau 15 lei⁴³.

„*Stânjenul*”, măsură de lungime de 1,96m⁴⁴, a costat un leu, un ort⁴⁵ sau 30 aspri⁴⁶. Ca și *jirebia*, „*bătrânu*” indica prețuri de 40 sau 150 de lei⁴⁷, fiind vândut și cu 84 galbeni⁴⁸.

Prin „*seliște*” se desemna locul unde a fost un sat risipit sau un loc vândut pentru întemeierea unui sat⁴⁹. Seliștile au ost cumpărate de boierime și cler, prima categorie în proporție categorică (19 din 21 de vânzări). În valoare

²⁵ *Ibidem*, nr. 30 (8 octombrie).

²⁶ Excepție în anul 1704 (T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 93:1 350 de lei).

²⁷ M. Berza, *op. cit.*, p. 24-26.

²⁸ C.D.M., v. V, nr. 493 (1705).

²⁹ C.D.M., v. I, nr. 1344 (1607); T. Bălan, *op. cit.*, v. I, nr. 135 (1643).

³⁰ D.I.R., A., XVII, v. III, nr. 334 (1615); Ghibănescu, *Ispisoace*, v. II/2, nr. 52.

³¹ T. Codrescu, *op. cit.*, v. VIII, p. 13 (1667); T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 871.

³² N. Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii*, București, 1971, p. 114-115.

³³ C.D.M., v. II, nr. 1273. Alte mărturii despre foamete vezi mai jos.

³⁴ Ghibănescu, *op. cit.*, v. IV/1, nr. 143 (22 august 1691).

³⁵ C.D.M., v. V, nr. 962 (1710 f. l. z.).

³⁶ C.D.M., v. II, nr. 1102; v. IV, nr. 646; Ghibănescu, *Surete*, v. I, nr. 162 etc.

³⁷ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 43.

³⁸ A.V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944, nr. 151.

³⁹ C.D.M., v. II, nr. 407, respective C.S.M., v. II, nr. 11319.

⁴⁰ D.R.II., A., v. XXI, nr. 255 (120 aspri).

⁴¹ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. IV/1, nr. 37 (8 august 1681).

⁴² C.D.M., v. V, nr. 976, 980, 978 (actele datează din 1710).

⁴³ Ghibănescu, *loc. cit.*, nr. 144 (1691-1692) respectiv Const. A. Stoide, C. Solom, *Documente tecucenc*, v. II, nr. 32,35 (1686).

⁴⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 47.

⁴⁵ C.D.M., v. V, nr. 299 (1704) și nr. 2201 (1700).

⁴⁶ Ghibănescu, *Surete*, v. XXIV, nr. 96 (2 septembrie 1612).

⁴⁷ *Ibidem*, v. XVII, nr. 5 (1664); C.D.M., v. II, nr. 1892; v. III, nr. 782.

⁴⁸ C.D.M., v. III, nr. 779 (1662).

⁴⁹ *Instituții. Dicționar*, p. 433, s.v. *seliște*.

medie de 5 000 aspri⁵⁰, seliștile, pentru perioada de până la 1625, au fost vândute în ughi până la 300 de ughi⁵¹ și au valorat până la 900 taleri⁵², sume mari fiind întâlnite și la 1647. În galbeni, prețul n-a depășit suma de 230⁵³, iar după anul 1646, vânzările se restrâng și se efectuează numai în lei⁵⁴.

Datorită faptului că asigura o rentabilitate sporită, producția viticolă nu era supusă monopolului otoman⁵⁵. Prețul unei suprafețe cultivate cu *viță-de-vie* întâmpină dificultăți deoarece principala măsură de suprafață avea mărime variabilă și era compusă de la una până la trei firtae⁵⁶. Uneori, actele indică suprafața vândută prin formula „vie” care evident creează probleme pentru stabilirea unui curs al prețului.

Până la 1625, prețurile sunt superioare la vânzările din preajma podgoriei de la Cotnari⁵⁷, față de alte zone⁵⁸. Sume mari se înregistrau și în apropiere de Huși și Hârlău⁵⁹, la vânzările din mediul urban⁶⁰, iar uneori actele fac distincție⁶¹. La sat, o vie de dimensiuni mici costa 12 ughi⁶².

Dacă în 1628, o falce la Cotnari era estimată la 70 de taleri⁶³, sumă apropiată de cea din regiunea Huși, la 1653, va fi de 100 taleri⁶⁴. În mediul rural, prețul unei vie nu depășea suma de 45 de zloți între anii 1626 și 1653, ceea ce la un raport galben-zlot de 1:2,5⁶⁵, însemna 40 de bani pentru un zlot. Într-o vreme cu instrument monetar restrâns, o vie, chiar și de sat, se vindea în natură (1627)⁶⁶, iar o vie bună prețuia 10 galbeni⁶⁷, adică 16,6 taleri (1647), sumă cu care sub foametea din 1686 se cumpărau trei pogoane de vie paragină⁶⁸. Suprafețele viticole, asupra cărora se fixau și dări (*fălceria* etc.) și care permiteau obținerea de producții bogate⁶⁹, vor fi obiectul unor vânzări mult mai numeroase după anul 1653, plata efectuându-se, de regulă, în lei. În zona urbană a lașilor, prețul unei fălci era până la 35 de lei (1663)⁷⁰. Dacă la 1662, un pogor în Odobești costa 10 ughi, în timpul foametei (spre 1686) valora 20 lei⁷¹, adică 12 ughi⁷². Terenurile viticole înzestrate cu crame erau coate mai bine⁷³, și în această epocă făcând-se distincție⁷⁴. Un pogon de vie bună se da cu 25 lei, iar altul de vie paragină cu 22 de lei⁷⁵.

⁵⁰ Ghibănescu, *op. cit.*, v. XXI, nr. 92; Idem, *Ispisoace*, v. I/2, nr. 42 (1610).

⁵¹ *D.I.R.*, A., XVII, v. II, nr. 319 (1609).

⁵² *D.I.R.*, A., XVII, v. V, nr. 266; *C.D.M.*, SI, nr. 225 bis (800 de taleri).

⁵³ La 1647, seliștea se vindea cu 660 taleri (*C.D.M.*, v. II, nr. 1977) iar în 1642 costa 200 de ughi (T. Bălan, *op. cit.*, v. I, nr. 129).

⁵⁴ *C.D.M.*, SI, nr. 880 (1668, 550 lei); I. Antonovici, *Documente bărlădene*, v. II, nr. 10 (1708:205 lei și 10 potronici).

⁵⁵ D. Mioc, *Prețurile din Țara Românească în secolele XV-XVI și dinamica lor*, Rd I, 1980, nr. 2, p. 321.

⁵⁶ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 133-137, 141.

⁵⁷ Ghibănescu, *Surete*, v. XXI, nr. 95 (o falce cu 100 ughi); *D.I.R.*, A., XVII, v. IV, nr. 276 (o falce cu 41 ughi), nr. 178 (o falce cu 2 000 aspri).

⁵⁸ Ghibănescu, *loc cit.*, nr. 90; *C.D.M.*, v. I, nr. 787 (o vie cu 40 de zloți).

⁵⁹ L.T. Boga, *Documente basarabene*, v. V, nr. 18.

⁶⁰ *C.D.M.*, v. II, nr. 162 (vie vândută în Copou cu 60 de taleri).

⁶¹ *D.I.R.*, A., XVII, v. III, nr. 299 (1615, „vie proastă și părăsită”).

⁶² Ghibănescu, *op. cit.*, v. II, nr. 133 (8 februarie 1618).

⁶³ *D.R.H.*, A., v. XIX, nr. 329; v. XXI, nr. 174 (60 de taleri).

⁶⁴ *D.R.H.*, A., v. XXII, nr. 200 (60 taleri); *C.D.M.*, v. III, nr. 1.

⁶⁵ *D.R.H.*, A., v. XXI, nr. 185. Un galben era egal cu 120 aspri (doc. nr. 255).

⁶⁶ *Ibidem*, v. XIX, nr. 144 (17 lei, două vaci, 10 micr(țe de făină etc.).

⁶⁷ *C.D.M.*, S I, nr. 605 (vic din satul Târgoveți).

⁶⁸ *C.D.M.*, v. II, nr. 1982 (un ughi era 1,66 taler) și v. IV, nr. 1057.

⁶⁹ M Costin, *op. cit.*, p. 180 („mare roadă” „în vin, în stupi”).

⁷⁰ *C.D.M.*, v. II, nr. 943 (fălci de vie la Șorogari).

⁷¹ T. Codrescu, *op. cit.*, v. XX, p. 77; N. Iorga, *Studii și documente*, v. VII, nr. 7.

⁷² *C.D.M.*, v. III, nr. 2387 (1674, un ughi era un leu și jumătate).

⁷³ *Ibidem*, nr. 1127 (șase fălci se dau cu 400 de talcri).

Pe lângă plasament (în apropierea râurilor) și zonă (sat, oraș), la fixarea prețurilor privind *morile și vadurile de mori* intrau și alte criterii: înzestrarea morii cu „pietre și fiare” (care ajungeau la sume mari)⁷⁶, prezența roților de moară (o pereche prețuia cinci taleri⁷⁷ iar o jumătate de piatră era prețuită drept un cal⁷⁸) cât și a numărului ridicat al acestora⁷⁹. Moara fără pietre și roate era vândută asemenea vadului cu suma egală de 60 lei (1650)⁸⁰, preț cu care la 1691 se cumpărau două vaduri⁸¹. Constatăm o prezență foarte activă a domniei și a clerului⁸² în asemenea tranzacții, dat fiind venitul oricând stabil (perceperea *uiumu-lui* la măcinarea grânelor), iar interesul a fost captat și de vadurile situate pe gârla Putnei⁸³. Până la 1619, un vad prețuia, constant, 42 taleri pentru ca în 1638 numai jumătate de vad să coste 25 taleri⁸⁴. Lipsa grânelor scade profitul morarilor, care unii în timpul foametei (1685) vând o moară numai cu 26 lei⁸⁵. Plata, fixată în bani, se achita uneori în natură (1626)⁸⁶ iar tranzacția se făcea aparte și pentru locul de moară⁸⁷. Prețul unui vad de moară la sat a fost în permanentă creștere⁸⁸ și sunt cazuri când morile intrau în achitarea unor datorii⁸⁹.

Pentru vânzarea de case la oraș, concurența impunea vânzătorilor atenție sporită⁹⁰, iar pentru construirea unei case la sat, se cheltuiau 150 de lei⁹¹. Tranzacțiile privind casele apar în Muntenia abia în 1570, iar în Moldova spre anul 1583⁹². La 1585 se introducea obligația găzduirii solilor străini⁹³ iar în privința cumpărătorilor de case predominau boierii, urmați de cler și domnie. Actele indică casele de sat, cu acareturi, și casele la oraș (cu pivnițe de piatră, cu cuhne, cu terenul lor) aici arătându-se și ulițele pe care se aflau. Prețurile pentru prima categorie n-au trecut de 24 de lei de casă până la 1659 și de 50 de taleri până la 1634⁹⁴. Prețul caselor de la oraș abia cu 1641 este mai mare în taleri⁹⁵ și galbeni⁹⁶. Pentru a doua parte a acestui secol, vânzările privesc numai casele din orașe și sunt efectuate în lei. Față de sat, o casă la

⁷⁴ C.D.M., v. V, nr. 1025 (ciosvârți de vie roditoare și de loc sterp).

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 512 respectiv Ghibănescu, *op. cit.*, v. V, nr. 238.

⁷⁶ C.D.M., v. III, nr. 840 (1662), v. V, nr. 791 (1708): sume de 200 lei, 100 taleri.

⁷⁷ Ghibănescu, *op. cit.*, v. XXI, nr. 14 (27 ianuarie 1624).

⁷⁸ C.D.M., v. II, nr. 1667 (30 taleri în 1643).

⁷⁹ *Ibidem*, nr. 1597 (60 000 aspri pentru mori cu trei roți); A.V. Sava, *Documente putnene*, v. I, nr. 21 (mori cu două roți drept 150 de galbeni).

⁸⁰ C.D.M., v. IV, nr. 86 (1676) respective C.D.M., v. II, nr. 2121 (1650).

⁸¹ A.V. Sava, *Documente... Orhei*, nr. 155 (13 mai).

⁸² Pentru domnie, v. D.R.H., A, v. XIX, nr. 127; C.D.M., v. IV, nr. 797. Pentru cler, v. D.I.R., A, XVI, v. IV, nr. 67; C.D.M., v. II, nr. 905, 1258, 1277 etc.

⁸³ C.D.M., v. II, nr. 1494 (60 lei un vad); T. Codrescu, *op. cit.*, v. XXI, p. 256.

⁸⁴ D.I.R., A, XVII, v. IV, nr. 426 respectiv C.D.M., v. II, nr. 1283.

⁸⁵ C.D.M., v. IV, nr. 916.

⁸⁶ D.R.H., A, v. XIX, nr. 118 (de 80 lei se da stupi, vacă cu vițel, postav).

⁸⁷ D.I.R., A, XVI, v. III, nr. 482 (1588, 400 de zloți tătărești).

⁸⁸ C.D.M., v. III, nr. 1342 (în anul 1666, o datorie de 67 de ughi).

⁸⁹ Cursul este ascendent: 10 galbeni în 1618 (D.I.R., A, XVII, v. IV, nr. 311), 15 galbeni în 1637 (Const. A. Stoide, *Documente tecucene*, v. I, nr. 20) și 29 de ughi (C.D.M., v. III, nr. 2007, în anul 1648).

⁹⁰ În 1690, pentru a se vinde o casă cu cinci lei, s-au făcut reparații de 19 potronici, adică de un leu și jumătate („Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal din Iași, fasc. I, nr. 20. În continuare se va abrevia: I.N., F. I, nr. ...).

⁹¹ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. II/2, nr. 147 (1651).

⁹² D. Mioc, *op. cit.*, p. 322; D.I.R., A, XVI, v. III, nr. 277 (în Iași, cu 7 000 aspri).

⁹³ D.I.R., A, XVI, v. III, nr. 327.

⁹⁴ Ghibănescu, *Surete*, v. IV, nr. 167 respectiv D.R.H., A, v. XXII, nr. 2.

⁹⁵ C.D.M., v. II, nr. 1515 (200 taleri). La 1681 era 250 taleri (I.N., f. IV, nr. 12).

⁹⁶ C.D.M., v. II, nr. 1762 (în anul 1645 era 30 de galbeni).

oraș costa până la 200 lei (1638)⁹⁷ și cele mai căutate erau cele din Iași, capitala Moldovei, și mai puțin cel din alte orașe⁹⁸.

Față de casele cu loc care costau până la 120 sau chiar 223 lei⁹⁹, s-ar putea spune că cele cu pivniță erau mai bine cotate¹⁰⁰, deși uneori avea și prețuri nule¹⁰¹.

Actele cu prețuri vizează și *locurile de casă*, care la sat variau după întindere¹⁰². În secolul al XVII-lea, în mediul rural, prețurile în taleri au fost constante¹⁰³, cu mici excepții¹⁰⁴, iar în galbeni erau indicate la suma de 20, quantum aproape egal cu 45 zloți¹⁰⁵, dat fiind raportul galben-zlot de 1:2,5¹⁰⁶. La oraș, o singură dată s-a depășit în ughi suma de 12¹⁰⁷, iar în taleri se ajungea până la 350, pentru că în lei, prețul mediu să fie de 150 până în anul 1654¹⁰⁸, iar prețul maxim pentru anii de până la 1711 să fie de 65 lei¹⁰⁹. La 1693 costa 50 potronici, monedă folosită rar la tranzacții, sumă care echivala cu 25 de orți¹¹⁰. Se vede că locurile de case se vindeau în a doua jumătate a acestui veac, în comparație cu casele despre care nu sunt acte. Încetează deci vânzările caselor și sporește cumpărarea locurilor de casă (atenția populației este orientată spre așezările stabile).

Pentru aceeași jumătate de secol, actele arată vânzări de *locuri de dughene cu pivnițe* cu prețul de 200 lei¹¹¹ și *dughene* de până la 110 lei sau 75 galbeni¹¹², valoarea fiind egală (raportul galben-leu fiind 1:1,5)¹¹³. O prăvălie costa 500 aslani (lei) iar o groapă de pivniță dărâmată, 70 groși¹¹⁴, pentru ca actul din 1669 să arate un preț demn de o doamnă a Moldovei: 1 400 lei pentru un loc cu pivniță și dughene¹¹⁵.

Locurile de prisăci, care apar în tranzacții din 1584¹¹⁶ și sunt înzestrate cu pomeți și livezi, au avut în taleri un preț stabil de 20¹¹⁷, depășirile mari fiind cu totul rare¹¹⁸. Pentru perioada noastră, cu rare excepții¹¹⁹, a fost depășită suma de 20 ughi, iar în lei prețul mediu era 20¹²⁰. În orți un loc de prisacă costa șase orți (1706), adică un leu și jumătate¹²¹.

⁹⁷ *Ibidem*, nr. 1179.

⁹⁸ *C.D.M.*, v. III, nr. 675 (1661, Bacău); T. Codrescu, *op. cit.*, v. V (târg Cotnari).

⁹⁹ I.N., f. IX, nr. 81 (1698) respectiv Ghibănescu, *op. cit.*, v. V, nr. 82 (1675).

¹⁰⁰ *C.D.M.* S I, nr. 946 (1679, 400 lei), nr. 993 (1689, 200 lei) etc.

¹⁰¹ Ghibănescu, *op. cit.*, v. VIII, nr. 4 (1702, 70 lei); v. XXII, (1706, 15 lei).

¹⁰² *C.D.M.*, S I, nr. 855 (11 lei); *C.D.M.*, v. II, nr. 1353 (jirebii cu 400 de lei).

¹⁰³ *D.R.H.*, A. v. XXII, nr. 13 (trei locuri cu 200 taleri).

¹⁰⁴ *Ibidem*, v. IV, nr. 871 (1685, 25 taleri); T. Codrescu, *op. cit.*, v. XVI, p. 9 (1609, 26 taleri); *D.R.H.*, A, XXI, nr. 97 (1632, 40 taleri) etc.

¹⁰⁵ *D.I.R.*, A, v. cu, nr. 501 (1619) și *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 352 (1628).

¹⁰⁶ *D.R.H.*, A, v. XXI, nr. 185 (1632).

¹⁰⁷ *C.D.M.*, v. II, nr. 1815 (1645, 70 ughi).

¹⁰⁸ *C.D.M.*, v. IV, nr. 668 (1681). Pentru leu, *C.D.M.*, v. III, nr. 97 (1654, 70 lei).

¹⁰⁹ I.N., f. I, nr. 18 (8 iunie 1672).

¹¹⁰ I.N., f. II, nr. 91 iar paritatea, v. *C.D.M.*, S I, nr. 978 (un ort = doi potronici).

¹¹¹ I.N., f. VII, nr. 62 (1708); *C.D.M.*, v. II, nr. 2149 (1650) etc.

¹¹² I.N., f. IV, nr. 81 (1693) respectiv *C.D.M.*, v. III, nr. 611 (1660, 75 ughi).

¹¹³ *C.D.M.*, v. III, nr. 2385 (1674).

¹¹⁴ *Ibidem*, nr. 268 (1657) respectiv *C.D.M.*, v. V, nr. 222 (1703).

¹¹⁵ *Ibidem*, v. III, nr. 1833 (Doamna Dafina).

¹¹⁶ *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 314, prețul de 60 zloți fiind întâlnit și la anul 1700 (Ghibănescu, *op. cit.*, v. XX, nr. 75).

¹¹⁷ T. Codrescu, *op. cit.*, v. VIII, p. 11 (1611); *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 49 (1626) etc.

¹¹⁸ *D.I.R.*, A, XVII, v. V, nr. 381 (50 taleri); *C.D.M.*, v. III, nr. 810 (80 taleri).

¹¹⁹ *C.D.M.*, v. II, nr. 1175 (60 ughi); v. IV, nr. 638 (34 galbeni).

¹²⁰ *C.D.M.*, v. IV, nr. 1585 (20 lei); T. Codrescu, *op. cit.*, v. XV, p. 267 (25 lei).

¹²¹ Ghibănescu, *op. cit.*, v. VIII, nr. 61. Pentru paritate, v. *C.D.M.*, v. V, nr. 896 (în anul 1709 un leu este echivalent cu patru orți).

O prezență proporționată pentru perioada noastră o au în acte și *prisăcile*, care din 1587 costau sume diverse în zloți¹²² sau constante până la 35 taleri¹²³. În lei, aceste vânzări, în care este implicat activ clerul au prețul maxim de 28 lei¹²⁴, iar în 1661 o prisacă costa 27 potronici, adică cca șapte lei (1685)¹²⁵. Prisaca avea 100 stupi¹²⁶, iar stupul, constant, s-a vândut cu un leu, sumă cu care se putea achita darea pe casă în timpul domniei lui Vasile Lupu¹²⁷.

O *livadă de pomi* a costat sub 25 de lei (1706)¹²⁸, iar o grădină cu 130 pomi prețuia 80 zloți¹²⁹. O grădină costa 30 (1602), iar împreună cu o luncă, 60 de taleri¹³⁰. La vremuri de foamete, două pogoane de pădure costau trei lei, iar un loc cu nuci și perji, 30 de potronici¹³¹.

Poienile costau în medie 20 lei¹³², iar în taleri rar treceau de 14 taleri¹³³, fiind cumpărate mai ales de mănăstiri. O jumătate de poiană prețuia 130 zloți, dar și 30¹³⁴, iar o poiană costa un ughi, adică 1,66 taleri¹³⁵.

Împreună cu o prisacă, *heleșteul* costa 7 000 aspri¹³⁶, iar cu un iaz vechi se vindea cu 40 taleri (1601), adică 4 320 bani¹³⁷. Separat, heleșteul ajungea la 150 de lei, iar un loc de heleșteu la 12 taleri¹³⁸.

Constatăm că prețurile s-au exprimat în sume greu de echivalat în monede și au fost influențate de stadiul dezvoltării economiei țării (foametea din anii 1638, 1660 și 1684). Probabil că prețurile au variat de la o piață la alta¹³⁹, dar actele nu ne permit să verificăm (doar la prețurile caselor din oraș, am putut compara cele din Iași cu cele din alte orașe).

2. Omul ca forță de muncă silită.

Deși actele interne privitoare la vânzarea *țăranilor* sunt puțin numeroase, ele ne îngăduie unele estimări. Pentru o datorie de șapte vaci, 10 oi, nouă lei fără un ort, Stan cu soția, Maria, se dădeau vecini jupânului Ursu¹⁴⁰. Vacile însumează 21 ughi¹⁴¹, oile prețuiesc 10 ughi¹⁴², iar nouă lei face șase galbeni¹⁴³, suma totală fiind 37 galbeni, adică echivalentul a nouă locuri de prisăci sau a două case la oraș¹⁴⁴.

¹²² N. Iorga, *op. cit.*, v. VI, nr. 5 (500 galbeni tătărești); *C.D.M.*, v. II, nr. 731 (1631, 60 zloți), nr. 1373 (195 zloți); v. V, nr. 319 (1704, 200 zloți) etc.

¹²³ Actul din 1647 face excepție (*C.D.M.*, v. II, nr. 1950, 100 de taleri).

¹²⁴ *C.D.M.*, v. IV, nr. 570 (17 ianuarie 1681).

¹²⁵ Ghibănescu, *op. cit.*, v. IV, nr. 12 (1661) și *C.D.M.*, v. IV, nr. 917 (1685).

¹²⁶ T. Codrescu, *op. cit.*, v. XI, p. 209 (1658, un stup prețuia 2,33 lei).

¹²⁷ *C.D.M.*, v. IV, nr. 1130 (1688); I. Neculce, *op. cit.*, p. 178 (anii 1634-1636).

¹²⁸ *C.D.M.*, v. V, nr. 605. Un măr (pom) costa un leu, *Ibidem*, v. II, nr. 2148 (1650).

¹²⁹ *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 387 (cca. trei pomi reveneau la doi zloți).

¹³⁰ *C.D.M.*, v. I, nr. 1118, respectiv Ghibănescu, *op. cit.*, v. II, nr. 99.

¹³¹ *C.D.M.*, v. III, nr. 651 (1661) respectiv nr. 616 (în 1660, foamete „rea”).

¹³² *Ibidem*, nr. 1899 (1669); Ghibănescu, *op. cit.*, v. IV, nr. 45 (1666, 14 lei noi).

¹³³ Prețul citat (*C.D.M.*, v. II, nr. 102) este depășit în 1603 (Ghibănescu, *Ispisoace*, v. I/2, nr. 10), o poiană prețuind drept un cal de 45 de taleri.

¹³⁴ A.V. Sava, *Documente putnene*, v. II, nr. 3 (1588); *D.R.H.*, A, v. XXII, nr. 65.

¹³⁵ *C.D.M.*, v. II, nr. 1974 (1647-1660), iar paritatea la v. II, nr. 1982 (1647).

¹³⁶ *Suceava. Documente privitoare la istoria orașului*, întocmit de I. Caproșu, G. Irimescu, Mihai-Ștefan Ceaușu, V.Gh. Miron, București, 1989, nr. 176.

¹³⁷ *C.D.M.*, v. I, nr. 1105. La 1617, talerul era 108 bani (*D.I.R.*, A, XVII, v. IV, nr. 247).

¹³⁸ *C.D.M.*, v. V, nr. 385 (1705) și *D.I.R.*, A, XVII, v. III, nr. 319 (1615).

¹³⁹ I. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 83-84.

¹⁴⁰ Ghibănescu, *Surete*, v. V, nr. 52 (18 mai 1672).

¹⁴¹ Pentru paritate vezi în textul lucrării la nota 113.

¹⁴² Ghibănescu, *op. cit.*, v. III, nr. 101 (o vacă cu trei ughi); *Idem*, *Ispisoace*, v. III/2 (oiaia costa un ughi).

¹⁴³ *C.D.M.*, v. III, nr. 907 (locul de patru ughi); Ghibănescu, *Surete*, v. IV, nr. 35.

¹⁴⁴ Ghibănescu, *loc. cit.*

Un vecin cu fiii săi era vândut cu 30 lei (1710), suma cu care se cumpărau două locuri de casă în Iași¹⁴⁵. Patru jirebii și jumătate cu trei vecini se vindeau cu 120 lei, iar în același an (1648), o parte de sat cu 30 vecini costa 90 de taleri¹⁴⁶. La paritatea taler-leu de 1:1,66¹⁴⁷ constatăm că sumele erau aproximativ egale. Un loc de casă, la sat, cu vecini costa 80 galbeni¹⁴⁸, preț cu care se luau 27 vaci sau 80 de oi (vezi notele 141 și 142). Se cumpărau ocini din două sate cu robi cu 120 lei și 30 stupi, prețuți la doi zloți¹⁴⁹, iar dacă stupii valorau cinci lei¹⁵⁰, atunci 125 lei echivalau cu cca 15 locuri de prisăci¹⁵¹. Un prizonier se răscumpăra de la turci cu 250 zloți tătarăști¹⁵², adică cu patru poieni sau opt locuri de prisăci¹⁵³.

Actele numeroase cu privire la *robii țigani*, care ne îngăduie o analiză mai detaliată, se datoresc răscumpărării unora de la moarte de către boierime și cler, cât și vânzării lor pe piața liberă. Pentru copii, sumele nu trec de 20 ughi sau 24 taleri¹⁵⁴, iar în cazul unui sume cu un copil, prețurile sunt 20 ughi¹⁵⁵, 200 zloți sau 600 aspri¹⁵⁶, cei 200 zloți valorând atunci trei case cu pivnițe¹⁵⁷. De la 1630, prețul unei țigănci era în creștere inițial, dar apoi în continuă scădere¹⁵⁸, cu toate că în 1620, o țigăncă se vindea cu 40 lei și doi bani, adică cu 90 lei¹⁵⁹, sumă echivalentă cu valoarea a șase livezi cu pomeți¹⁶⁰.

Un rob țigan costa, cu rare excepții¹⁶¹, sub 30 de ughi, în lei se vindea cu 18, dar și cu 50 în cazul unor țigani cobzari¹⁶². Era estimat la valoarea unui cal și sunt și cazuri de auto-vânzare (1706)¹⁶³. La 25 de lei un rob prețuia cât o livadă¹⁶⁴.

Un sălaș (familie) de țigani a costat multă vreme în lei suma de 50¹⁶⁵, aceeași sumă în taleri fiind prețul mediu¹⁶⁶ (valoarea unui loc de casă)¹⁶⁷. La 1602, se vindea cu 4 000 aspri, adică valoarea a patru cai¹⁶⁸. În galbeni, prețul mediu pentru perioada pe care o cercetăm a fost de 30 ughi, fiind depășit în rare cazuri¹⁶⁹. Suma valora cu o casă¹⁷⁰ sau cu o ocină¹⁷¹.

¹⁴⁵ C.D.M., v. V, nr. 220 (1703); T. Codrescu, *op. cit.*, v. XVII, nr. 196.

¹⁴⁶ C.D.M., S I, nr. 678, respectiv C.D.M., v. II, nr. 2053.

¹⁴⁷ C.D.M., v. III, nr. 230 (26 februarie 1657).

¹⁴⁸ Ghibănescu, *op. cit.*, v. III, nr. 69 (22 ianuarie 1652).

¹⁴⁹ Idem, *Ispisoace*, v. II/2, nr. 35 (18 mai 1644).

¹⁵⁰ H.Dj. Siruni, *op. cit.*, p. 19 (un zlot era egal cu doi lei și jumătate).

¹⁵¹ C.D.M., S I, nr. 608 (1641, opt lei pentru un loc de prisacă).

¹⁵² D.R.H., A, XXI, nr. 37 (25 aprilie 1632).

¹⁵³ D.R.H., A, v. XXII, nr. 65 respectiv Ghibănescu, *Surete*, v. XXI, nr. 33. Pentru spațiul Țării Moldovei, între anii 1572 și 1711, vom reveni cu alt articol consacrat monedelor și echivalențelor monetare, pe baza analizei izvoarelor documentare.

¹⁵⁴ C.D.M., v. III, nr. 550 respectiv Ghibănescu, *op. cit.*, v. XIX, nr. 155 (1571).

¹⁵⁵ C.D.M., v. II, nr. 1865 (1646); v. III, nr. 117 (1655; 18 ughi).

¹⁵⁶ D.I.R., A, XVI, v. IV, nr. 147; Ghibănescu, *Ispisoace*, v. I/1, nr. 51.

¹⁵⁷ T. Codrescu, *op. cit.*, v. V, p. 213 (1610-1611).

¹⁵⁸ C.D.M., v. II, nr. 614 (20 ughi), nr. 1920 (18 ughi); v. V, nr. 421 (1705, 12 ughi).

¹⁵⁹ C.D.M., S I, nr. 369. În 1623, doi bani costau 50 lei (D.I.R., A, XVII, v. V, nr. 287).

¹⁶⁰ Ghibănescu, *Surete*, v. II, nr. 76 (în 1621, o livadă costa 15 lei).

¹⁶¹ D.R.H., A, v. XXII, nr. 93 (35 de galbeni).

¹⁶² C.D.M., v. IV, nr. 439 (18 lei); v. V, nr. 423 (18 lei), nr. 963 (50 lei).

¹⁶³ C.D.M., v. V, nr. 515 (auto-vânzare, 40 lei); Ghibănescu, *op. cit.*, v. II, nr. 55.

¹⁶⁴ C.D.M., v. V, nr. 605 (27 septembrie 1706).

¹⁶⁵ C.D.M., v. II, nr. 1548 (1641); v. IV, nr. 2079 (1699); v. V, nr. 198 (1703).

¹⁶⁶ Ghibănescu, *op. cit.*, v. XXI, nr. 138 (1619); C.D.M., v. II, nr. 991 (1634).

¹⁶⁷ C.D.M., v. II, nr. 1852 (90 ughi); D.R.H., A, v. XIX, nr. 229 (100 ughi) etc.

¹⁶⁸ Ghibănescu, *op. cit.*, v. XX, nr. 109 și nr. 160 (un cal, 1 000 aspri).

¹⁶⁹ C.D.M., v. II, nr. 1852 (90 ughi); D.R.H., A, v. XIX, nr. 229 (100 ughi) etc.

¹⁷⁰ D.R.H., A, v. XIX, nr. 273 (25 ughi); C.D.M., S I, nr. 148 (1586).

¹⁷¹ C.D.M., v. III, nr. 1971 (1670).

Deși restrânse, datorită imposibilității de a include această categorie într-una din celelalte două (pământ, mărfuri), considerațiile de aici ajută la o estimare realistă a bunurilor care făcea obiectul tranzacțiilor comerciale. Prețurile sunt mult mai constante, putându-se surprinde mai bine existența unui anumit curs.

3. Mărfurile propriu-zise.

Caii au fost un articol comercial căutat pe piața internă cât și în exterior, pe aceste animale fiind impuse dări)"caii de olac", „dajdea calului” ș.a.) pentru a se face față nevoilor bănești stringente. În aspri, caii de țară au costat 1 000¹⁷², pe când caii buni, de rasă, au valorat 2 666 de aspri¹⁷³.

Prețul mediu în galbeni până la 1631 era unul ridicat de 50 ughi, depășit la 1619 (suma este de 140 ughi) sau în 1611 când avem 120 ughi¹⁷⁴, care la 120 aspri de un ughi¹⁷⁵, valorau cât 14 400 aspri. Până la 1665, când avem ultimul act în ughi, vânzările peste prețul mediu de 30 sunt puține¹⁷⁶.

În privința evoluției prețului în taleri, constatăm același fenomen interesant; cu începutul domniei lui Vasile Lupu (1634), prezența cailor în tranzacțiile interne se limitează drastic. Reducerea actelor cu prețuri după 1634 se datorează faptului că încetează acele vânzări deghizate de sate către boieri, efectuate de domnie și achitate într-un anumit număr de cai „biciuluiți”¹⁷⁷ după întinderea satului. Apoi, actele puține nu arată vânzări separate de cai, ci faptul că ei erau incluși doar la suma care se plătea pentru cumpărarea unor ocini¹⁷⁸, realitate care ar arăta numărul redus, dar cu atât mai prețios, al cailor. După 1634, pentru actele care sunt, prețul mediu este de 50 de taleri¹⁷⁹, același quantum fiind valabil și pentru perioada de până la 1634¹⁸⁰.

Pentru cai, în care se achitau și cheltuielile de judecată¹⁸¹, sumele erau fixe în zloți (60 zloți)¹⁸². În lei, un cal se vindea până la 1634 cu 30 lei¹⁸³, iar pentru anii de până la 1711, cu dificultate, prețul mediu s-ar fixa la 35 de lei¹⁸⁴. Prețurile numeroase în lei explică absența actelor cu prețurile fixate în alte monede pentru anii de după 1659¹⁸⁵. Suma medie, care s-ar raporta la un cal „prețeluit pe efin”¹⁸⁶, de 35 lei ar însemna 4 200 bani¹⁸⁷. Saltul constant în Muntenia (pentru anii 1691-1700)¹⁸⁸ este greu perceptibil în Moldova, deoarece

¹⁷² T. Codrescu, *op. cit.*, v. XVI, p. 255 (1597); *C.D.M.*, S I, nr. 148 (1586).

¹⁷³ *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 463 (1588).

¹⁷⁴ N. Iorga, *op. cit.*, v. V, nr. 60 (1619); Ghibănescu, *Ispisoace*, v. I/2, nr. 45.

¹⁷⁵ *D.R.H.*, A, v. XXI, nr. 255 (1632).

¹⁷⁶ *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 184 (40 ughi); v. XXII, nr. 69.

¹⁷⁷ Cuvântul „biciuluit” are etimologie maghiară (becsulni, becsleni) și înseamnă a prețui, a prețelui (Ghibănescu, *Surete*, v. VIII, p. 68-69).

¹⁷⁸ L.T. Boga, *op. cit.*, v. VII, nr. 43 (1647); *C.D.M.*, v. II, nr. 725 (1655) etc.

¹⁷⁹ *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 256; *C.D.M.*, v. II, nr. 725. Alte acte nu sunt.

¹⁸⁰ Excepții: 1655 (*C.D.M.*, v. III, nr. 725), 1662 (*Ibidem*, nr. 840, 100 de taleri).

¹⁸¹ D.P. Bogdan, *Cinci acte moldovenești din anii 1438, 1531, 1601, 1604 și 1668, Rd I*, nr. 2, 1976, p. 249-250 (la 1604, se da un cal de 20 de taleri).

¹⁸² Și aici sunt excepții: 1591 (*D.I.R.*, A, XVI, v. IV, nr. 6, 100 taleri); Ghibănescu, *loc. cit.*, nr. 170 (1610, 88 de taleri).

¹⁸³ Face excepție actul din 1611 (*C.D.M.*, S I, nr. 289, 70 de lei).

¹⁸⁴ Ghibănescu, *Surete*, v. IV, nr. 94 (1 august 1659).

¹⁸⁵ Pentru acte care depășesc mult acest preț, v. *C.D.M.*, v. II, nr. 1587 (80 lei, 1646); Ghibănescu, *Ispisoace*, v. III/1, nr. 66 (1657, 80 lei) etc.

¹⁸⁶ N. Iorga, *op. cit.*, v. VI, nr. 122 (29 aprilie 1717, 30 de lei).

¹⁸⁷ *C.D.M.*, v. V, nr. 687 (1707, leul valora 12 potronici sau 120 de bani).

¹⁸⁸ R. Cămărășescu, C. Fotino, *Din istoria prețurilor. Evoluția prețului cailor în Țara Românească (sec. XV-XVII)*, S.M.I., M., 1973, p. 230.

prețurile de după 1689 sunt cotate la suma de 40 lei, sumă care trece ușor peste prețul mediu¹⁸⁹.

Cursul prețului a urmat creșterea de la sfârșitul secolului al XVI-lea, constatată și în Țara Românească¹⁹⁰, când s-a ajuns la 2 666 de aspri pentru ca prețul mediu în galbeni să arate până la 1631, o nouă creștere (50 ughi care fac 6 000 aspri). Pentru anii de după 1631, dacă transformăm prețul mediu în lei (35 lei) în galbeni, avem, la raportul galben-leu de 1:1,5¹⁹¹, cca 25 galbeni care fac 5 000 de bani, deci o ușoară scădere față de perioada anterioară. Unele acte (până la 1602) arată vânzări de ocină fără a spune la cât s-au prețuit caii¹⁹² sau ne indică vânzări deosebite¹⁹³, această ultimă situație fiind specifică și *iepelor*¹⁹⁴. În ughi, o iapă trecea foarte rar peste suma de 25, iar uneori ocinile erau plătite în ughi și iepe¹⁹⁵, pentru ca în lei suma maximă să fie 12¹⁹⁶. O iapă costa 13 taleri și figura la plata ocinilor¹⁹⁷ cât și la schimbul realizat prin troc¹⁹⁸.

Boul, grevat de dări (bou domnesc, boul de seliște ș.a.) și servind la achitarea amenzilor (gloabă), a trecut peste șase ughi foarte rar¹⁹⁹, adică 720 aspri²⁰⁰, iar *vacile* cu viței costau sub patru ughi²⁰¹. Un bou de negoț costa până la 32 zloți, iar o vacă avea suma maximă de 18 zloți²⁰², adică 13 ughi pentru boul de negoț și șapte ughi pentru vacă²⁰³, sau 1 560 aspri, respectiv 840 aspri. În taleri, un bou prețuia constant 15 taleri²⁰⁴, iar până la 1633, prețul unei vaci a fost în creștere²⁰⁵, pentru ca apoi să scadă²⁰⁶. Un loc de casă la țară era cumpărat cu doi boi și cinci taleri²⁰⁷ adică 35 taleri. Până la 1640, rareori boul a costat șapte lei²⁰⁸, an după care prețul mediu este 15 lei²⁰⁹, iar boii tineri n-au costat peste șase lei²¹⁰. Fără fluctuații, prețul unei vaci cu viței era șapte lei²¹¹, iar până la 1669, două fâlci de vie costau doi boi și două vaci, în valoare de 30 lei²¹². Tot atunci, o poiană costa patru iepe cu mânji, patru

¹⁸⁹ Vol. *Moldova în epoca feudalismului*, coord. Sovetov, v. VI, 1992, nr. 50 (1689).

¹⁹⁰ R. Cămărășescu, C. Fotino, *op. cit.*, p. 230-231.

¹⁹¹ *C.D.M.*, v. III, nr. 2387 (1674).

¹⁹² A.V. Sava, *op. cit.*, v. I, nr. 9; *D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 111, 139 etc.

¹⁹³ A.V. Sava, *Documente ... Lăpușna*, nr. 94 (1670: o ocină costa un cal și o căruță); N. Iorga, *op. cit.*, v. XVI, nr. 6 (1699: ocini prețuite drept un rădvan cu șase cai, cu hamuri, cu șale etc.).

¹⁹⁴ *C.D.M.*, v. II, nr. 972 (1634: pentru uricele unui sat se da 40 oi cu miei, doi cai, doi boi, două iepe cu mânji, patru vaci cu viței); V. III, nr. 979 (1663 un sat prețuia 200 oi, 200 stupi, 20 vaci și 20 iepe).

¹⁹⁵ *C.D.M.*, v. III, nr. 134 (1655, 70 ughi); v. II, nr. 79 (ocină cu doi ughi și o iapă).

¹⁹⁶ *C.D.M.*, S I, nr. 858 (29 iunie 1667).

¹⁹⁷ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. II/2, nr. 148; Ibidem, *Surete*, v. III, nr. 113 (jumătate de bătrân costa 15 lei și două iepe); *C.D.M.*, v. II, nr. 1373 (1639: ocini vândute drept 1 000 aspri, doi boi și o iapă) etc.

¹⁹⁸ A.V. Sava, *op. cit.*, nr. 71 (ocini pentru 10 iepe cu mânji), nr. 112 (1682: o vie cu pomi pentru o iapă); *C.D.M.*, v. IV, nr. 814 (1684: ocină pentru opt stupi și o iapă cu căruță) etc.

¹⁹⁹ C.A. Stoide, C. Solomon, *op. cit.*, v. II, nr. 8 (1639, opt ughi).

²⁰⁰ *D.R.H.*, A, v. XXI, nr. 255 (1632: un galben valora 120 aspri).

²⁰¹ Ghibănescu, *Surete*, v. III, nr. 101; Idem, *Ispisoace*, v. II/1, nr. 95.

²⁰² *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 457 (31 decembrie 1628).

²⁰³ *D.R.H.*, A, v. XXI, nr. 185 (1632: un ughi face doi zloți jumătate).

²⁰⁴ L.T. Boga, *op. cit.*, v. II, nr. 2 (1649: 20 taleri) etc. Până la 1600, rar costa peste șase taleri (*D.I.R.*, A, XVI, v. III, nr. 567: 15 taleri), deci o creștere de două ori și jumătate (de la șase la 15), situație valabilă și pentru Muntenia (D. Mioc, *op. cit.*, p. 324).

²⁰⁵ *D.I.R.*, A, XVII, v. I, nr. 105, (patru taleri); *D.I.R.*, A, v. XXI, nr. 308 (25 taleri).

²⁰⁶ T. Codrescu, *op. cit.*, v. XII, p. 285 (1656: două vaci cu viței costă 10 taleri).

²⁰⁷ *D.I.R.*, A, XVII, v. V, nr. 305 (20 iunie 1623).

²⁰⁸ *D.I.R.*, A, XVII, v. V, nr. 287 (1623: un bou prețuia 25 de lei).

²⁰⁹ Excepție în anul 1685 (N. Iorga, *op. cit.*, v. V, nr. 21, 30 de lei).

²¹⁰ *C.D.M.*, v. IV, nr. 303 (1678); T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 156 (1719, un leu).

²¹¹ *C.D.M.*, S I, nr. 905 (1673, șase lei); T. Bălan, *loc. cit.*, nr. 64 (1687, opt lei).

²¹² Vol. *Moldova în epoca feudalismului*, coord. Sovetov, v. V, nr. 107 (16 martie).

boi, o vacă cu vițel, o iapă tânără și 20 de lei²¹³, adică, la prețurile pe care le-am citat, cca 145 lei, sumă cu care cumpărau două locuri de casă la sat (v. nota 109) sau șase pogoane de vie bună (v. nota 75). La 1626, o poiană costa numai un bou și două vaci²¹⁴, adică cca 55 taleri, sau o falce de vie la Huși (v. nota 64).

Mai puțin au prețuit *oile*, care s-au vândut constant cu un ughi²¹⁵, patru zloți (adică 1,60 ughi)²¹⁶, un leu sau până la 47 aspri²¹⁷, dovadă că până la 1628 prețul crește de patru ori (de la 47 la 190 aspri).

La 1646, o ocină costa 80 lei și 30 oi, adică 110 lei, iar în 1644, jumătate de sat se vindea cu 1 000 lei și 100 oi²¹⁸. La 1619, o seliște prețuia 100 ughi, 50 oi și patru cai²¹⁹, adică 150 ughi care cu 200 ughi (prețul mediu a patru cai) fac 350 ughi. Cu opt lei și patru *berbeci* se vindea o ocină²²⁰, iar dacă un bou tânăr costa șase lei (v. nota 218), atunci doi boi, 40 oi cu miei și 40 oi sterpe fac cca 100 lei, adică valoarea unei seliști²²¹.

Un *mascur* (porc) bun costa patru zloți, adică 190 aspri (v. mai sus) și prețuia constant trei taleri²²², adică cca doi ughi sau 240 aspri. Un *gonitor* costa șase lei, iar altul „mai prost” patru lei²²³, pentru ca în 1616, o ocină să se vândă cu 10 lei, trei stupi, doi gonitori (câini) și o vacă cu vițel²²⁴, adică cu 30 lei (v. notele 127 și 211).

În privința prețurilor la *cereale*, constatăm că *mierța*, ca și *ocaua*, era măsură de capacitate și pentru materiile uscate, de cca 2,56 l în 1684²²⁵. O merță de mălai costa un taler²²⁶, iar sub „foametea cea mare di era merța un ug” (1684)²²⁷, ea va crește la 1,66 taleri²²⁸. Scade de la trei potronici, adică un leu sau 0,34 ughi²²⁹ pentru ca în timpul foametei să coste doi zloți și un ughi, adică cca doi ughi²³⁰. Acte târzii arată prețul în timpul acestei calamități de un leu sau un taler²³¹. Pentru ca „să ne scutem capetele de fumete”, o ocină costa 20 lei și cinci merțe de mălai²³², adică 25 de lei, sumă cu care era vândut un rob (v. nota 164).

La 1649 o mierță de pâine costa cinci potronici, adică 45 șalenghi (bani) iar în 1660, era un galben, adică 180 șalenghi²³³, pentru ca să coste mai

²¹³ C.D.M., v. III, nr. 1899 (9 decembrie 1669).

²¹⁴ D.R.H., A, v. XIX, nr. 16 (3 februarie).

²¹⁵ *Ibidem*, nr. 235 (un berbec); Ghibănescu, *Ispisoace*, V. III/2, nr. 71 (situație întâlnită în anul 1670).

²¹⁶ D.R.H., A, v. XIX, nr. 457; v. XXI, nr. 185 (un ughi face doi zloți jumătate).

²¹⁷ Vol. *Moldova...*, coord. Sovietov, v. IV, nr. 66, respective C.D.M., S I, nr. 640.

²¹⁸ Ghibănescu, *Surete*, v. II, nr. 83 (1632) respective D.I.R., A, XVI, v. III, nr. 536, 537 (45 de aspri), 538 (1589, 34 de aspri).

²¹⁹ D.I.R., A, XVII, v. IV, nr. 375 (1619).

²²⁰ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. III/1, nr. 55 (8 noiembrie 1657).

²²¹ D.I.R., A, v. XXII, nr. 123 (12 mai 1634).

²²² C.D.M., v. IV, nr. 1761 (1695); v. II, nr. 1719 (1644).

²²³ D.R.H., A, v. XIX, nr. 457 (1628) respective C.D.M., v. III, nr. 461; v. IV, nr. 1595 (1693 f. l. z.). Are loc, deci, o creștere de 1/4 (190 la 240 aspri) în a doua jumătate a acestui veac.

²²⁴ Ghibănescu, *op. cit.*, v. II/1, nr. 2 (2 aprilie).

²²⁵ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 203 și 182 (o merță = 16 ocale, o oca = 1,69 l).

²²⁶ C.D.M., v. III, nr. 461 (1659-1660, decembrie 20).

²²⁷ Ghibănescu, *op. cit.*, v. III/1, nr. 119. Vezi și C.I. Andreescu, C.A. Stoide, *Ștefănița Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, București, 1938, p. 119, 121.

²²⁸ C.D.M., v. II, nr. 1892 (un ughi era egal cu 1,66 taleri).

²²⁹ C.D.M., v. IV, nr. 81 (1676), nr. 917 (un leu era 3 3/4 potronici); v. III, nr. 2387 (1674: un ughi face un leu și jumătate).

²³⁰ C.D.M., v. IV, nr. 903 (1685); D.R.H., A, v. XXI, nr. 185 (un ughi = doi zloți jumătate).

²³¹ C.D.M., v. IV, nr. 1081 (1687) și nr. 1595 (1693).

²³² Ghibănescu, *op. cit.*, v. IV/1, nr. 66 (16 septembrie 1684).

²³³ *Idem*, *Surete*, v. VIII, nr. 145; C.D.M., v. III, nr. 530 (1660). Echivalențe, v. C.D.M., v. II, nr. 1982. La începutul domniei, zilnic, Vasile Lupu mânca, „numai o mierță de pâine” (I. Neculce, *op. cit.*, p. 178).

târziu patru merțe la un leu sau o mierță la un ort²³⁴. Un pogon de vie costa 15 lei și două merțe de pâine²³⁵ adică o mierță costa 0,25 lei (15 lei pol, adică 15 lei jumătate, este suma pentru pogon).

O mierță de grâu cu mazăre costa un leu, iar pentru 10 pământuri și 20 pași se dădeau 20 merțe²³⁶. O merță de făină de grâu costa 200 bani în 1686, iar cu 10 lei, trei mierțe și un bezmăn de ceară se răscumpăra o ocină²³⁷. Patru merțe de secară costau un leu, iar două de secară cu mălai se vând cu doi orți, adică cu jumătate de leu²³⁸. Uneori, ocinile scoase la vânzare se achitau în pâine după o sumă fixată²³⁹, iar *sacul cu făină* (grâne), cu o capacitate de șase merțe, a costat un taler²⁴⁰. În 1639, o ocină se da pe 150 lei și o jireadă de grâu pe un ughi, deoarece „nu se găsea grâu în acea vreme”²⁴¹. Actele infirmă izvoarele narative care indică pentru sacul de făină prețuri de 10 ughi sau 15 lei²⁴². *Sacul de hriscă* a costat doi lei sau doi saci la un taler²⁴³, iar o ocină se vindea pentru un bou și doi *saci de săcară*, pentru ca mai târziu un sac de secară de două merțe jumătate să coste cinci, șase lei²⁴⁴.

Pentru doi vecini se dădea un cal, 40 saci de grâu și două *sladuri* (slad – orz muiat spre a se face bere)²⁴⁵. Într-o danie domnească figurează două coloade de grâu și două de orz (coloada măsura cca 311,4 l în Polonia)²⁴⁶, iar obrocul de Râmnic (de grâu) costa un ort, pentru ca între dările strânse de la preoți să apară și trei pătrate de grăunțe²⁴⁷.

La prețurile alimentelor, actele privitoare la *polobocul de miere*, de dimensiuni variabile și fără capacitate fixă, indică sume constante de până la 15 lei²⁴⁸, cu excepția polobocului mare „ce se cheamă de cele mari de său” care costă 30 de lei²⁴⁹. O vie se vindea cu 20 lei și un poloboc, iar pentru răscumpărarea unei prizoniere se achitau 150 taleri și două poloboace²⁵⁰. Ocinile din două sate au valoarea unui poloboc de 20 zloți, iar pentru 50 zloți și un poloboc de miere de Camenița este zălogită o ocină²⁵¹. Cu o singură excepție²⁵², polobocul de miere valora până la 10 ughi, actele indicând și jumătăți de poloboace²⁵³. De capacități diverse, în jur de 12,8 l, *vadra de miere*

²³⁴ C.D.M., v. IV, nr. 1088 (1687).

²³⁵ C.A. Stoide, C. Solomon, *op. cit.*, v. I, nr. 80 (1686).

²³⁶ C.D.M., v. IV, nr. 1192 (1689) respective v. V, nr. 103 (1701-1701).

²³⁷ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. IV/1, nr. 89 și C.D.M., v. III, nr. 1871 (1669).

²³⁸ Ghibănescu, *loc. cit.*, nr. 108 (1690); C.D.M., v. IV, nr. 1192 (1689).

²³⁹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 248. Pentru preț, v. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 249 (1604) și T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 121 (1710).

²⁴⁰ I.N., f. VIII, nr. 2 (1629: case pentru 40 matce stupi și câteva pâini); Ghibănescu, *op. cit.*, v. III/1, nr. 101 (1660: 11 potronici plătiți în pâine).

²⁴¹ C.D.M., v. II, nr. 1336 (foamete rea exista și în 1638, v. Document nr. 1307).

²⁴² N. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 și de la 1709 la 1711*, Iași, 1976, p. 345 (1711); I. Neculce, *op. cit.*, p. 624 (1711).

²⁴³ T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 156 (1719) respectiv nr. 121 (1710).

²⁴⁴ N. Iorga, *op. cit.*, v. XVI, nr. 12 (1650) respectiv C.A. Stoide, *Contribuțiuni la cunoașterea foametei celei mari din 1684-1685*, „Arhiva”, nr. 3-4, 1934, p. 155.

²⁴⁵ T. Codrescu, *op. cit.*, v. XVI, p. 166 (15 iunie 1653).

²⁴⁶ D.I.R., A, XVII, v. III, nr. 222 (1613); N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 198.

²⁴⁷ C.A. Stoide, C. Solomon, *op. cit.*, v. III, nr. 36; T. Bălan, *op. cit.*, v. I, nr. 68.

²⁴⁸ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 153; C.D.M., v. II, nr. 211 (13 lei), v. V, nr. 157 etc.

²⁴⁹ I.N., f. VIII, nr. 61 (22 februarie 1669).

²⁵⁰ C.D.M., v. II, nr. 1862 (1646) respectiv v. III, nr. 485 (1660).

²⁵¹ C.D.M., v. III, nr. 2119 (1671); Ghibănescu, *loc. cit.*, nr. 116 (1660).

²⁵² Ghibănescu, *Surete*, v. XVI, nr. 21 (1608: ocină pentru un poloboc de 12 ughi, 25 taleri) sau 27 ughi (D.I.R., A, XVIII, v. IV, nr. 247: un ughi este egal cu 1,66 taleri).

²⁵³ C.D.M., v. III, nr. 893 (1663), nr. 1845 (1669), prețul fiind de cinci ughi.

costa 22 de bani²⁵⁴, apoi 14 lei sau, altă sumă, cinci orți²⁵⁵. Unele vânzări de ocini²⁵⁶ se plăteau în *bezmene de ceară* (unități de măsură variabile iar un *ciubăr de miere* costa un zlot²⁵⁷.

O *vadră de vin* se vindea cu doi bani jumătate, două costande²⁵⁸ sau un ort²⁵⁹. Costa până la patru potronici, iar uneori unui taler îi reveneau 3,33 vedre²⁶⁰. *Jumătatea de vin*, de capacitate egală cu polobocul, costa 20 taleri iar o jumătate de sat costa un cal, doi boi, o vacă cu vițel, o jumătate de vin și un poloboc cu miere²⁶¹.

Un *poloboc de perjă* (prune) care s-a „mâncat în vreme de nevoie” costa patru lei (1674), iar o vie se vindea cu 17 lei, două vaci cu viței, 10 merțe de făină și o slănină²⁶². Pe pește, untură și alte bucate se dădeau doi ughi, iar sub Dumitrașco Cantacuzino (1684-1685) erau următoarele prețuri: „găina câte un leu, oul câte un potronic, oca de untu câte doi orți bătuți și un zlot, oca de brânză câte doi potronici”²⁶³. Atunci, ocaua de brânză valora cu o vadră de vin (v. nota 259) și o găină costa cât patru merțe de secară cu mălai (v. nota 238).

La prețul *obiectele de îmbrăcăminte și încălțăminte*, începem cu produsele simple, țărănești. Nu putem întocmi o clasificare riguroasă dată fiind diversitatea materiilor prime care stau la baza confecționării acestor produse. O haină nouă costa opt taleri²⁶⁴, un cojoc prețuia trei lei sau un galben²⁶⁵, iar suman se vindea până la trei lei²⁶⁶. O cămașă costa un leu sau un ughi (cămașă de fuior)²⁶⁷, iar o bucată de pământ se da pentru un galben și o cămașă muierească nouă, pentru ca un brâu să coste 200 florinți²⁶⁸. Un act arată următoarele prețuri: două perechi de cercei cu doi lei, două aplice cu 25 potronici, două rochii drept doi ughi și o pereche de cizme drept nouă potronici²⁶⁹.

Prin raportarea acestor prețuri la valoarea care se atribuie *obiectelor scumpe*, constatăm o diferență mare, situație caracteristică și Țării Românești²⁷⁰. Cinci coți de postav turcesc și o blană de vulpe prețuia 52 zloți²⁷¹, o bucată de postav caragiu costa 16 florini (1600) iar 10 coți de postav subțire, 24 de ughi²⁷². Pentru o dulamă se dă un bou de șase ughi și 50 merțe de grâu, iar pentru 11 taleri, o vulpe sau un jder²⁷³. Jumătate de sat se vinde

²⁵⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 171, 185 (o vadră era de 10 ocale, iar ocaua avea 1,28 l); *C.D.M.*, v. IV, nr. 1253 (1690).

²⁵⁵ Ghibănescu, *Ispisoace*, v. V/2, nr. 1 (1695); *C.D.M.*, v. IV, nr. 1457 (1692).

²⁵⁶ *C.D.M.*, v. II, nr. 1955 (1647: ocină de două bălți drept 60 de merțe de grâu și trei bezmene) etc.

²⁵⁷ *Instituții. Dicționar*, p. 65, s.v. *Camăna*; Ghibănescu, *Surete*, v. IV, nr. 222.

²⁵⁸ *C.D.M.*, v. IV, nr. 1034 (1686) respectiv nr. 705 (1682). *Costanda* se numea piesa poloneză de argint, în Țara Românească iar în Moldova se numea *potronic*, aici fiind vorba probabil de emisii ardelene care au ajuns în Moldova.

²⁵⁹ *C.D.M.*, v. IV, nr. 303, 1160 (1688); N. Iorga, *op. cit.*, v. VI, nr. 20 (1715).

²⁶⁰ *C.D.M.*, v. II, nr. 1286, 1449 respectiv *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 144, 235.

²⁶¹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 154; *C.D.M.*, v. III, nr. 1095 (1664).

²⁶² C.A. Stoide, C. Solomon, *loc. cit.*; I. Neculce, *op. cit.*, p. 289; *D.R.H.*, v. XIX, nr. 144.

²⁶³ Damian P. Bogdan, *loc. cit.*; I. Neculce, *op. cit.*, p. 289.

²⁶⁴ T. Bălan, *op. cit.*, v. III, nr. 121 (5 aprilie 1710).

²⁶⁵ N. Iorga *op. cit.*, v. V, nr. 56 (1667); *D.L.R.*, A, XVII, v. III, nr. 114 (1612, un suman costa doi zloți).

²⁶⁶ *C.D.M.*, v. IV, nr. 303 (doi lei); nr. 561 (trei lei).

²⁶⁷ *C.D.M.*, v. II, nr. 773 (1632); v. IV, nr. 561 (1680-1685).

²⁶⁸ *C.D.M.*, v. II, nr. 773 (20 mai 1632).

²⁶⁹ *C.D.M.*, v. III, nr. 451, respectiv Ghibănescu, *op. cit.*, v. XX, nr. 53. Florinul era o monedă ungurească de aur.

²⁷⁰ D. Mioc, *op. cit.*, p. 324.

²⁷¹ *D.R.H.*, A, v. XIX, nr. 457 (31 decembrie 1628).

²⁷² Hurmuzaki, *Documente*, v. XII, p. 758 (5 martie) și I.N., f. V, nr. 155 (1664).

²⁷³ *C.D.M.*, v. II, nr. 2179 (1651) respectiv *C.D.M.*, v. V, nr. 425 (1705).

cu 300 taleri și un vig de postav, iar pentru o ocină se dă un cal, un cobuc poleit, un postav turcesc și un rând de haine²⁷⁴.

Un contăș costă 12 lei iar unul de postav, patru ughi²⁷⁵, pentru ca un brâu prețuit 30 de aspri „împreună cu inelul și hainele lui 1900 de bani turcești le-au prețuit”²⁷⁶. O cabaniță și un ișlic prețuiesc 18 ughi, la fel o șarvana blănită și cu ceprage, iar o cergă turcească prețuiește doi ughi, perechea de ciobote fiind de 13 potronici²⁷⁷. O cergă costa un ughi, iar actul din 1662 amintește de o cergă de Brașov și un bogasiu albastru²⁷⁸. Pentru „un nume de dajde țărănescu” se luau, printre altele, câte două pâsle late, două coase și două topoare²⁷⁹, fiind singura informație despre *uneltele și obiectele casnice*.

În categoria *podoabelor și produselor prețioase* ne propunem o enumerare semnificativă și nu exhaustivă. Un gherdan de aur valora o ocină iar unul de coral prețuia șapte ughi, ultimul izvor documentar oferindu-ne și alte prețuri: o teacă de aur cu 30 de lei, o pereche de brățări cu mărgăritar drept 115 lei, două inele bătute de 12 ughi ș.a.²⁸⁰. Pentru 90 de taleri se dau un brâu de argint și două cutii de argint, iar o ocină este zălogită pentru o cupă de argint prețuită la 12 ughi²⁸¹. Două jirebii de pământ valorează o țință de aur cu pietre scumpe, prețuită la 40 de ughi, iar de 174 de lei se prețuiesc: 25 mătcaturi de mărgăritare, 100 dramuri de sârmă, un inel de aur, un lăvicer, un păretar ș.a.²⁸².

De acord cu Ilie Corfus care aprecia evaluarea obiectelor din tezaurele Movileștilor, drept una exagerată²⁸³, vom cita numai câteva date. O cruciuliță de diamant prețuia 4 000 florini, trei perle mari drept 30 000, un șirag de perle din Indiile Răsăritene valora 36 000 de florini, o țeșătură de perle cu rubine drept 4 000 taleri, iar o lingură de sidef montată în aur cu pietre era evaluată la 150 de zloți roșii (identici cu florinii)²⁸⁴. Un cot de damasc alb prețuia patru zloți, un covor persan valora 15 zloți roșii, o carte ferecată în aur făcea 1 000 de zloți roșii, iar o broșă de diamante cu rubine era prețuită la 3 000 de florini²⁸⁵.

*

Calcululele comparative efectuate cu privire la prețurile unor categorii (sate, cai, boi ș.a.) ne-au permis întocmirea unei evoluții cronologice a prețurilor. Pe baza documentului, am surprins existența unei calamități mai puțin cunoscute (foametea din anii 1638 și 1639). Am făcut comparații și cu ajutorul izvoarelor narrative care au dus la concluzia că în perioadele caracterizate prin foamete și secetă are loc o puternică ascensiune a prețurilor. Cuantumul haraciului a fost calculat prin transformarea valorii lui în sate, robi

²⁷⁴ Ghibănescu, *op. cit.*, v. IX, nr. 45 (1629); v. X, nr. 7 (1596).

²⁷⁵ C.D.M., v. IV, nr. 363 (1678); A.V. Sava, *Documente. Lăpușna*, nr. 146 (1679).

²⁷⁶ Hurmuzaki, *Documente*, v. XV/1, p. 705 (11 aprilie 1591).

²⁷⁷ Izvod de cheltuieli din 1618-1619 (N. Iorga, *op. cit.*, v. V, nr. 60).

²⁷⁸ N. Iorga, *loc. cit.*, nr. 56 (1667). Pentru Țara Românească nu avem date în această privință (D. Mioc, *op. cit.*, p. 324-325).

²⁷⁹ C.A. Stoide, C. Solomon, *op. cit.*, v. III, nr. 40 (1680) respectiv C.D.M., v. II, nr. 843 (pentru o ocină se dă șapte ughi, o iapă de șapte lei, un sac de grâu).

²⁸⁰ I.N., f. I, nr. 76 (1634), respectiv N. Iorga, *op. cit.*, v. VII, p. 175-179 (caiet de împărțire a unor moșii cu date între anii 1678 și 1723).

²⁸¹ C.D.M., S I, nr. 483 (1631), respectiv D.I.R., A, XVII, v. V, nr. 299 (1623).

²⁸² T. Codrescu, *op. cit.*, v. XXII, p. 68 (1643) și C.D.M., S I, nr. 976 (1687).

²⁸³ I. Cortius, *Odoarele Movileștilor ramase în Polonia. Contribuții la istoria artelor și prețurilor, Rd I*, nr. 1, 1972, p. 33.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 38-39, 49-50, 33.

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 54-56.

țigani etc., iar în genere, prețurile au fost convenabile pentru cine dispunea de instrument monetar.

Cu toată fluctuația lor, constatăm că prețurile au fost ridicate pentru sate, unele animale (cai, boi) și pentru robii țigani. Au fost moderate și uneori la îndemâna a numeroși cumpărători prețurile care privesc casele, suprafețele viticole și cerealele (cu excepția calamităților dintre anii 1638 și 1639, 1660 și 1661 și dintre 1684 și 1685). Prețurile la obiectele de îmbrăcăminte și mai rar de încălțăminte au fost convenabile, iar cele privitoare la obiectele de lux au fost, cum era de așteptat, costisitoare.

Prețurile au avut fluctuații deoarece urcarea prețurilor corespundea cu scăderea puterii de cumpărare a monedelor. Fluctuația prețurilor a avut și cauze economice, care constau în schimbarea raportului cerere-marfă, provocat dintr-o mărire sau micșorare în producția unui bun (de exemplu, prezența cu totul redusă a ovi-caprinelor și a porcinelor în actele cu tranzacțiile comerciale).

Rămân suficiente documente de parcurs care să probeze sau să infirme o parte din calculele noastre privitoare la evoluția prețurilor, în timp, la diferite materii comerciale. Dar o lucrare reține atenția nu numai prin rezultatele la care ajunge ci și prin direcțiile de cercetare pe care le deschide.

Les Prix au Pays de la Moldavie entre 1572 et 1711

Résumé

L'auteur analyse et dresse le cours des prix de diverses matières commerciales, en utilisant de nombreuses et riches sources d'informations. Son bout déclaré est d'offrir de cette manière une étude, croyons-nous importante, qui sera très utile aux chercheurs intéressés aux phénomènes économiques et financiers du Pays de la Moldavie entre les années 1572 et 1711.